

Верховний
Суд

Захист прав людини у судових справах військовослужбовців ЗСУ та членів їх сімей

Мартев С.Ю.
суддя Верховного Суду

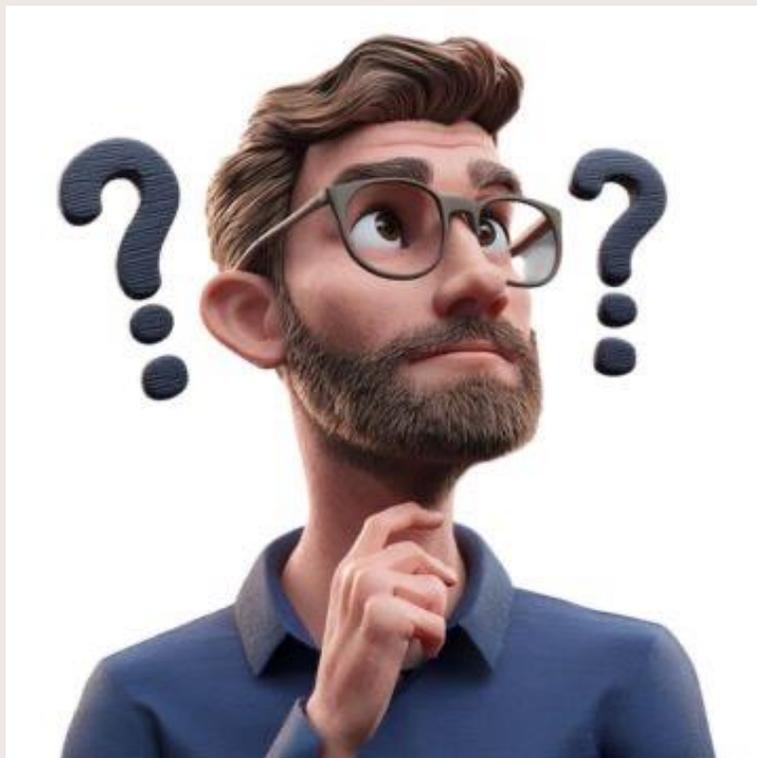
Окреме провадження

Встановлення
юридичного факту

Позовне провадження

Ст. 293 ЦПК України визначає, що окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Безспірність

Конструкція ч. 1 ст. 174 передбачає, що при розгляді справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначених цим Кодексом.

Спір про
право

Порядок розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення в умовах воєнного стану

У справі № 490/6057/19 Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду відступила від висновку у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 липня 2020 року у справі № 711/7922/17 (провадження № 61-41461св18), та постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 червня 2021 року у справі № 707/52/17 (провадження № 61-3784св18) про те, що заяви про встановлення факту загибелі військовослужбовця при виконанні військової служби внаслідок збройної агресії російської федерації проти України не підлягають розгляду у порядку цивільного судочинства, оскільки факт смерті встановлений у позасудовому порядку, а факт збройної агресії російської федерації проти України встановлено нормативно-правовими актами і додаткового встановлення у судовому порядку не потребує зазначила таке.

1. Встановлення факту, що має юридичне значення, щодо загибелі військовослужбовця під час захисту Батьківщини внаслідок збройної агресії російської федерації проти України можливе лише у судовому порядку, оскільки законодавець не визначив іншого, позасудового способу встановлення причинно-наслідкового зв'язку між смертю військовослужбовця та військовою агресією російської федерації.

2. Від встановлення факту загибелі військовослужбовця при виконанні військової служби внаслідок збройної агресії російської федерації проти України залежить виникнення та реалізація особистих та майнових прав заявника як члена сім'ї загиблого військовослужбовця. Тобто, відповідний юридичний факт має індивідуальний характер, оскільки породжує правові наслідки лише для заявника, а саме: отримання загиблим статусу жертви міжнародного збройного конфлікту з подальшим отриманням членами сім'ї загиблого допомоги від гуманітарних організацій та можливості звернення членів сім'ї загиблого до міжнародних судів із відповідними вимогами ([ст.6 Конвенції – право на доступ до суду](#)).

Встановлення факту, пов'язаного з реалізацією права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації

За фабулою справи КЦС у складі ВС від 31.01.2024 № 953/2790/23 позивач звернувся до суду із заявою про встановлення юридичного факту того, що 09 лютого 2017 року ВЛК він був визнаний непридатним до військової служби «з виключенням з військового обліку» та є таким, що виключений з військового обліку і не є військовозобов'язаним.

Відмовляючи у відкритті провадження, суди виходили з того, що із заяви вбачається спір про право, отже справа не може бути розглянута в порядку окремого провадження. Крім того, між заявником та Міністерством оборони України виник спір, який пов'язаний із доведенням того, чи був заявник визнаний непридатним до військової служби з подальшим виключенням із військового обліку. Отже, спір не пов'язаний із цивільними правами та обов'язками заявника, тому його належить розглядати в порядку адміністративного судочинства.

Правовий висновок:

1. Виключення з військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів здійснюється у районних (міських) ТЦК та СП, органах Служби безпеки України, підрозділах Служби зовнішньої розвідки відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» із застосуванням механізмів, передбачених Порядком організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 року № 1487.
2. Отже чинне законодавство передбачає позасудовий порядок встановлення факту того, що особа є такою, що виключена з військового обліку і не є військовозобов'язаною, що унеможливорює використання судового порядку встановлення означених фактів, що мають юридичне значення.
3. Визнання особи непридатною до військової служби з виключенням з військового обліку є виключною компетенцією військово-лікарської комісії, яка ухвалює рішення в порядку, встановленому Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, оформлюється відповідною постановою та є підставою для виключення особи з військового обліку.
4. Отже юридичний факт того, що заявник визнаний непридатним до військової служби «з виключенням з військового обліку» підлягає встановленню у позасудовому порядку (**ст.6 Конвенції – право на доступ до суду**).

Чи може військова частина звернутися до суду із заявою про встановлення факту смерті військовослужбовця ЗСУ

Постанов від 06 грудня 2023 року у справі № 295/4812/23 КЦС у складі ВС

Фабула справи:

(Військова частина звернулася до суду із заявою, в якій просила встановити факт смерті військовослужбовця Збройних Сил України, який, перебуваючи на військовій службі, загинув під час ведення бойових дій. Заяву мотивувала тим, що встановлення факту смерті старшого солдата в судовому порядку є необхідним для отримання свідоцтва про смерть із подальшим використанням цього документа для передання майна військовослужбовця у розпорядження та для систематизації обліку військового майна, закріпленого за загиблим.)

Правовий висновок КЦС у складі ВС:

(Військова частина не може ініціювати питання про встановлення в судовому порядку факту смерті військовослужбовця з метою передання закріпленого за ним майна у розпорядження та для систематизації обліку військового майна. Саме по собі встановлення цього факту не породжує для військової частини жодних юридичних наслідків, отже не може бути предметом судового провадження, що є підставою для відмови у відкритті провадження у справі. Ці юридичні наслідки можуть бути досягнуті іншим позасудовим способом, через локальні нормативно-правові акти Міністерства оборони України.) *стаття 6 Конвенції – право на доступ до суду (ст.6 Конвенції – право на доступ до суду).*

Встановлення факту проживання однією сім'єю та визнання членом сім'ї загиблого військовослужбовця

У справі № 724/4104/24 від 28 січня 2026 року КЦС у складі ВС постанову мотивував тим, що за чинним законодавством право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста. Водночас члени сім'ї визначаються відповідно до норм СК України.

У справі, яка є предметом касаційного перегляду, суди попередніх інстанцій встановили, що ОСОБА_1 та загиблий ОСОБА_3 є рідними братом і сестрою, були зареєстровані за однією адресою та вели спільне господарство, що підтверджується як доказами, наявними у справі, так і показаннями свідків, які у своїй сукупності дають підстави для висновку щодо проживання вказаних осіб однією сім'єю, що є підставою для задоволення пред'явленого ОСОБА_1 позову.

При вирішенні спору суди попередніх інстанцій вірно оцінили належність, допустимість та достовірність кожного доказу окремо, а також достатність у взаємному зв'язку та у їх сукупності. Вони обґрунтовано взяли до уваги кровне споріднення позивачки із загиблим, зареєстроване місце проживання позивачки та загиблого на час смерті останнього, а також показання свідків, які у своїй сукупності підтверджують факт спільного проживання позивачки та загиблого однією сім'єю і ведення ними спільного господарства. (стаття 8 Конвенції – право на повагу до особистого життя) (ст. 8 Конвенції – право на повагу до приватного і сімейного життя).

Встановлення через суд факту догляду

Правовий висновок у постанові КЦС ВС від 05.06.2024 у справі № 283/1199/23

Фабула справи:

1. Військовослужбовець ЗСУ зазначив, що доглядає свого діда – особу з інвалідністю, та бабу, яка за станом здоров'я обмежена в пересуванні. Рапорт про звільнення його з військової служби в запас із підстав постійного догляду за родичами залишено без руху через відсутність доказів того, що він дійсно є єдиною особою, яка здійснює догляд за родичами. Заявник просив суд встановити факт того, що він є єдиною особою, яка зайнята постійним доглядом за хворими дідом та бабою для звільнення з військової служби.

Рішення місцевого та апеляційного судів:

2. Районний суд ухвалою, залишеною без змін постановою апеляційного суду, відмовив у відкритті провадження у справі, оскільки законодавство визначає позасудовий порядок встановлення статусу надавача соціальних послуг.

Правова позиція КЦС:

Законодавство визначає позасудовий порядок встановлення факту здійснення постійного догляду за особою, яка за станом здоров'я потребує соціальної послуги з догляду, про встановлення якого просив заявник, отже такий факт не може встановлюватися в судовому порядку в окремому провадженні в порядку цивільного судочинства (ст. 8 Конвенції – право на повагу до приватного і сімейного життя).

Встановлення факту одноосібного виховання батьком дитини

Постанова ВП ВС від 11 вересня 2024 року у справі № 201/5972/22 містить такий правовий висновок:

1. Факт одноосібного виховання дитини одним із батьків (пов'язаний з реалізацією права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації) не може встановлюватись у безспірному порядку або за домовленістю батьків дитини, зокрема на підставі укладеного між ними договору або на підставі судового рішення, ухваленого за правилами окремого провадження, оскільки в такому питанні завжди існуватиме загроза порушення принципу дотримання найкращих інтересів дитини.
2. Факт, про встановлення якого просив заявник, не підлягає з'ясуванню в порядку окремого провадження, оскільки з поданої заяви вбачається спір про право, який не може розглядатися в судовому порядку безвідносно до дій заінтересованих осіб щодо конкретних прав, свобод та інтересів заявника.
3. Сімейне законодавство не передбачає підстав припинення батьківських обов'язків щодо виховання дитини, а визначена ч. 1 ст. 15 СК України невідчужуваність сімейних обов'язків свідчить про неможливість відмови від них, зокрема від обов'язків щодо виховання дитини, отже факт одноосібного виховання дитини одним із батьків може бути встановлений судом як одна з обставин, що становить предмет доказування у спорі між батьками дитини щодо виконання ними обов'язків з виховання дитини.
4. Суди попередніх інстанцій не звернули уваги на те, що подана заява про встановлення факту, який має юридичне значення, не підлягає судовому розгляду в окремому провадженні, оскільки за встановлених у цій справі обставин існує спір про право щодо участі одного з батьків у вихованні й утриманні дитини.
5. З урахуванням закріпленого в сімейному законодавстві принципу невідчужуваності сімейних обов'язків, неможливості відмови від них, у тому числі від обов'язків виховання дитини, питання, заявлене батьком у цій справі, не може з'ясуватися безвідносно до дій другого з батьків та може вирішуватись у межах спору про право між батьками дитини в позовному провадженні (ст. 8 Конвенції – право на повагу до приватного і сімейного життя).

Оголошення фізичної особи померлою у зв'язку із воєнними діями. (Момент відліку строку в умовах воєнних дій, збройного конфлікту)

Частина друга статті 46 ЦКУ **визначає**, що фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців **(ст. 8 Конвенції – право на повагу до приватного і сімейного життя)**.

Велика Палата Верховного Суду Постановою від 11 грудня 2024 у справі № 755/11021/22 вирішила виключну правову проблему «Щодо початку відліку строку, передбаченого ч. 2. статті 46 ЦК України, для оголошення судом фізичної особи померлою»

У цій справі суди вирішували питання про оголошення померлим фізичної особи - громадянина України, який, виконуючи обов'язок із захисту України, вірогідно загинув в результаті влучання ворожої ракети в охоронюваний ним об'єкт у місті Києві.

Ключовим питанням, яке належало вирішити Великій Палаті Верховного Суду у справі було визначення моменту, з якого потрібно починати відлік шестимісячного строку, передбаченого реченням другим частини другої статті 46 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), для оголошення фізичної особи померлою.

Правовий висновок:

Велика Палата Верховного Суду за результатами вирішення окресленого правового питання дійшла переконання, що з урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою не раніше спливу шести місяців від дня закінчення активних бойових дій на місці ймовірної загибелі фізичної особи або від дня настання події, за якої відбулася загибель фізичної особи, якщо така подія хоча й є наслідком воєнних дій, проте сталася не на території ведення активних бойових дій.

Постанова об'єднаної палати ККС ВС у справі 27.10.2025 № 573/838/24

«Щодо застосування статті 336 КК України («Ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період») в контексті питання наявності / відсутності у громадянина України законного права на відмову від виконання військового обов'язку під час мобілізації в умовах воєнного стану з релігійних переконань (права на сумлінну відмову)» (ст. 9 Конвенції – право на свободу думки, совісті і релігії).

У цій справі ОП ККС ВС висловила такий правовий висновок із застосування ст. 336 КК України

1. Законодавство України не передбачає виключення з обов'язку проходити військову службу за призовом під час мобілізації, яке ґрунтується на релігійних або інших переконаннях. Такі переконання не можуть бути підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності у разі її ухилення від мобілізації у значенні ст. 336 КК України.
2. За обставинами кримінального провадження суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ст. 336 КК України за те, що він, будучи придатним за станом здоров'я до військової служби, без поважних причин не прибув до територіального центру комплектування та соціальної підтримки для направлення до військової частини з метою проходження служби. У касаційній скарзі захисник зазначив, що обвинувачений мав підстави для добросовісної відмови від проходження військової служби, оскільки така відмова ґрунтувалася на його щирих релігійних переконаннях, несумісних із виконанням будь-якої військової служби, включно зі службою без зброї, а також на його належності до релігійної організації Свідків Єгови, віровчення якої категорично виключає можливість такої служби.
3. Оцінюючи зазначені касаційні вимоги, Об'єднана палата зауважила, що призов за мобілізацією може зумовлювати виконання військового обов'язку небойового характеру, що не потребує носіння та використання зброї (ремонт техніки, вивезення поранених, будівництво укріплень тощо).
4. Об'єднана палата визнала, що впроваджена законом неможливість відмовитися від військової служби через переконання означає, що таке обмеження має застосовуватися пропорційно до мети, що переслідується, навіть під час захисту Вітчизни від агресії. Міркування, пов'язані з переконаннями, не можуть бути повністю виключені під час війни, тому призов на військову службу під час мобілізації автоматично не скасовує права на сумлінну відмову від носіння або використання зброї.

Зупинення провадження у справі

Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 12 листопада 2025 року № 754/947/22

"Про обов'язковість зупинення провадження у судовій справі на підставі п. 2 ч. 1 статті 251 ЦПК України / п. 3 ч. 1 статті 227 ГПК України / п. 5 ч. 1 статті 236 КАС України (перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі ЗСУ або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення АТО), зокрема особливостей доведення наявності обставин, які зумовлюють таке зупинення"

Спiр у цiй справi стосується реалiзацiї прав користування квартирою.

Суд першої інстанції рішенням задовольнив позов, встановивши порядок користування квартирою.

Суд апеляційної інстанції зупинив провадження у справі до припинення перебування відповідача у складі Збройних Сил України.

З таким процесуальним рішенням суду апеляційної інстанції позивачка не погодилася та звернулася зі скаргою до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, який передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Передача справи мотивована необхідністю відступу від висновків Верховного Суду щодо застосування процесуальної норми права, відповідно до якої:

- суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції (пункт 2 частини першої статті 251 Цивільного процесуального кодексу України; далі - ЦПК України).

Перед Великою Палатою Верховного Суду постали такі питання:

- яким є належне тлумачення та застосування положення пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України в частині формулювання «переведені на воєнний стан»;
- які докази є належними і достатніми для підтвердження статусу особи як військовослужбовця для цілей застосування згаданої норми про обов'язок суду зупинити провадження у справі;
- чи зобов'язаний військовослужбовець доводити, що він бере безпосередню участь у бойових діях;
- чи може суд врахувати прагнення самого військовослужбовця (який є однією зі сторін або третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору) продовжувати розгляд справи і не зупиняти провадження, чи все ж таки суд зобов'язаний у всіх випадках зупинити провадження у справі, навіть якщо військовослужбовець заперечує проти цього ([ст. 6 Конвенції – доступ до суду, право на справедливий суд](#)).

Відповідь на цю правову проблему звучить так

Велика Палата Верховного Суду погодилася з наявністю підстав для відступу від висновків Верховного Суду щодо застосування положень пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України (аналогічні положення містяться в пункті 3 частини першої статті 227 ГПК України та пункті 5 частини першої статті 236 КАС України), сформульованих у постановах колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 09 листопада 2022 року у справі № 753/19628/17, від 29 березня 2023 року у справі № 756/3462/20, від 13 березня 2025 року у справі № 557/1226/23, колегії суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 11 березня 2025 року у справі № 904/4027/22 та колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 25 квітня 2024 року у справі № 852/2а-1/24 (провадження № А/990/24). У цих справах вирішувалося питання щодо зупинення провадження у справі за участю сторони, яка була військовослужбовцем.

Отже, під час застосування правил пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України та аналогічних процесуальних норм права, визначених у пункті 3 частини першої статті 227 ГПК України та в пункті 5 частини першої статті 236 КАС України, судам потрібно виходити з такого:

- 1) з часу введення в Україні воєнного стану і до моменту його скасування чи припинення Збройні Сили України та інші утворені відповідно до закону військові формування потрібно вважати такими, що «переведені на воєнний стан»;
- 2) упродовж дії воєнного стану в Україні та проведення загальної мобілізації належними для застосування судом згаданих вище норм процесуального права є докази (військовий квиток, накази командира військової частини тощо), що містять інформацію про те, що військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору) перебуває на військовій службі;
- 3) якщо військовослужбовець (сторона або третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору), права якого захищають положення пункту 2 частини першої статті 251 ЦПК України, висловив Постановою власну волю проти зупинення провадження у справі та прагнення продовжувати розгляд справи (особисто або через представника), суд має врахувати його волевиявлення та продовжити здійснювати судочинство у відповідному провадженні.

Заява про зупинення провадження у господарській справі про неплатоспроможність у зв'язку із перебуванням Боржника у складі ЗСУ «постанова КГС ВС від 09.03.2023 у справі № 925/162/20»

Боржник – фізична особа звернувся до КГС ВС із заявою про зупинення провадження у справі про його неплатоспроможність до припинення перебування його у складі ЗСУ.

Боржник посилався на пункт 3 частини 1 статті 227 ГПК України, за яким суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у випадку перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі ЗСУ або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Правовий висновок:

КГС ВС зазначив, що провадження у справі зупиняється до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції.

Відповідно до статті 113 КУзПБ провадження у справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи, фізичної особи – підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених книгою четвертою «Відновлення платоспроможності фізичної особи».

Згідно із частиною 17 статті 39 КУзПБ провадження у справі про банкрутство юридичної особи не підлягає зупиненню.

Подібний правовий висновок висловив КГС ВС у постанові від 17.08.2023 у справі № 911/1856/2 (ст. 6 Конвенції – доступ до суду, право на справедливий суд).

Цікавий кейс про повернення коштів у розмірі 15 000 000 грн

«Родина звільненого з полону військовослужбовця має повернути державі одноразову грошову виплату у зв'язку із смертю військовослужбовця – 15 000 000 грн» (Інформація з джерел масової інформації)

Компенсація 15 000 000 грн нарахована державою сім'ї загиблого, а він виявився живим та був повернутий з полону російської федерації.

Ідентифікація «загиблого» проводилася ДНК-експертизою, яка зазвичай є високоточною, однак за сучасних можливостей та технологій ніхто не може дати 100 % гарантії.

Водночас, має сенс звернутися до статті 1215 ЦК України, з огляду на яку не підлягають поверненню безпідставно набуті:

1) заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, **допомоги**, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і **недобросовісності з боку набувача**.

2) інше майно, якщо це встановлено законом.

(ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції Конвенції – доступ до суду, право на справедливий суд)

«Захищена категорія» у відносинах між кредитором і військовослужбовцем

Пункт 6-2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України "Про споживче кредитування" (Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні". Закон набув чинності 19 серпня 2022 року):

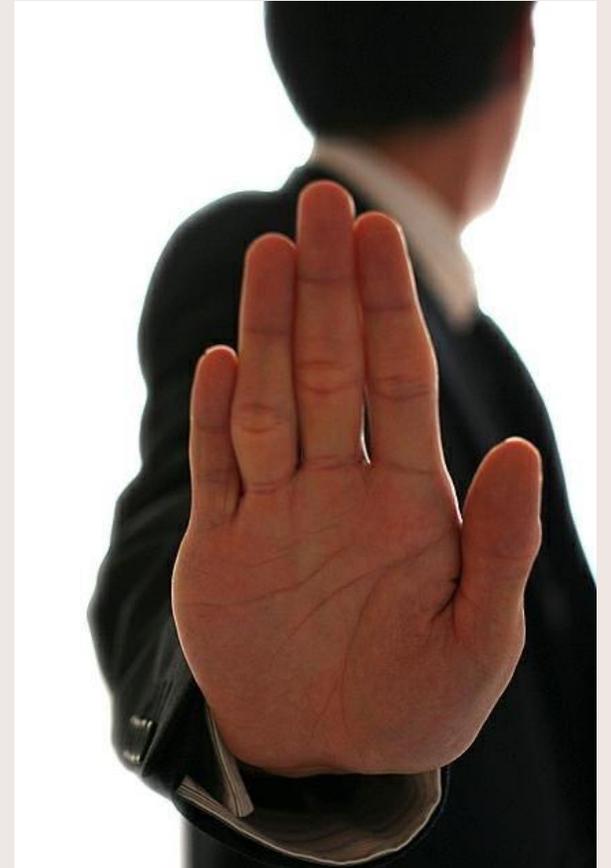
Під час врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні", та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування кредитодавець, новий кредитор, колекторська компанія, фізичні та юридичні особи, залучені на договірних засадах кредитодавцем, новим кредитором, колекторською компанією до безпосередньої взаємодії із споживачем, його близькими особами, представником, спадкоємцем, поручителем або майновим поручителем, третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, додатково зобов'язані дотримуватися таких вимог щодо етичної поведінки:

Правила поведження між кредитором і споживачем захищеної категорії

1) не взаємодіяти за власною ініціативою із споживачем, який у передбачений цим пунктом спосіб повідомив про свою належність до захищеної категорії або щодо належності якого до захищеної категорії у передбачений цим пунктом спосіб повідомили близькі особи такого споживача, його представники, спадкоємці, поручителі, майнові поручителі або треті особи, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію.

2) не взаємодіяти за власною ініціативою з близькими особами споживача, який належить до захищеної категорії, його представником, крім представника, який не є близькою особою такого споживача, третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит такого споживача та які надали згоду на таку взаємодію.

Захищені категорії:

- а) військовослужбовці Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України;
- б) військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби;
- в) члени сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти;
- г) особи, які перебувають у полоні, особи, з якими втрачено зв'язок, особи, зниклі безвісти.

- Споживач, який належить до захищеної категорії та має бажання на період дії воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування припинити взаємодію з особами, зазначеними в абзаці першому цього пункту, його близькі особи, представники, спадкоємці, поручителі або майнові поручителі повідомляють кредитодавця або нового кредитора про таке волевиявлення та про належність споживача до захищеної категорії за допомогою будь-якого засобу комунікації, реквізити якого розміщено на веб-сайті такого кредитодавця або нового кредитора, з наданням копій підтвердних документів про належність споживача до захищеної категорії.
- Кредитодавець та новий кредитор зобов'язані розмістити на головній сторінці свого веб-сайту адресу електронної пошти, місцезнаходження та номер телефону (гарячої лінії, контакт-центру), за якими приймаються повідомлення споживачів та інших зазначених у цьому пункті осіб про належність особи до захищеної категорії.

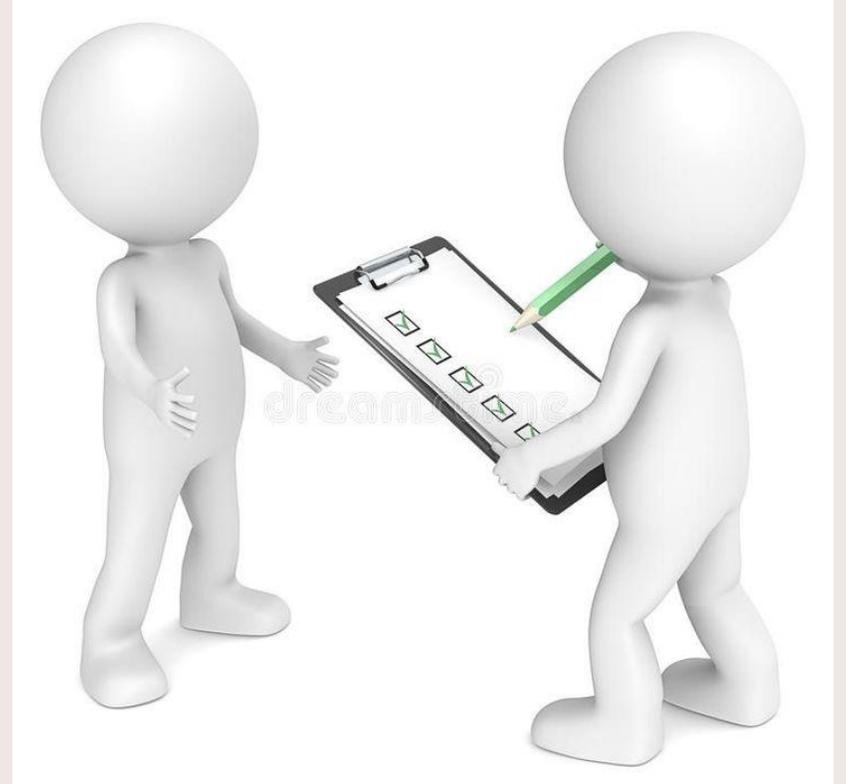
Документи які підтверджують про належність споживача до захищеної категорії є:

- для військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, - підписана командиром (начальником, керівником) або особою, яка його заміщує, відповідного структурного підрозділу, в якому проходить службу такий військовослужбовець, або керівником територіального центру комплектування та соціальної підтримки, який здійснив заходи щодо призову споживача на військову службу, скріплена гербовою печаткою довідка за формою, встановленою додатком № 2 до цього Закону. Допускається складення довідки рукописним способом;
- для військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, - посвідчення інваліда війни;
- для членів сімей військовослужбовців, які загинули чи померли, - посвідчення члена сім'ї загиблого;
- для осіб, які перебувають у полоні, осіб, з якими втрачено зв'язок, осіб, зниклих безвісти, для членів сімей військовослужбовців, які зникли безвісти, - інформація, надана державним підприємством, яке виконує функції Національного інформаційного бюро, про те, що особа утримується в полоні або перебуває у заручниках держави-агресора, або включена до реєстру як така, з якою втрачено зв'язок, або зникла безвісти.

Релевантною до цієї категорії споживачів є справа КЦС у складі ВС № 591/4698/20

- Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву (далі – Фонд) звернувся з позовом до позичальника про визнання укладеною додаткової угоди до кредитної угоди, посилаючись на те, що сторони уклали кредитну угоду на придбання житла.
- Позичальник у період з 27 лютого 2015 року до 29 вересня 2017 року перебував на військовій службі, отже отримав пільгу протягом всього періоду знаходження на військовій службі (відсотки за користування кредитом, штрафні санкції та пеня за невиконання зобов'язань не нараховувались). З 02 жовтня 2017 року позичальник перебуває на загальному обліку військовозобов'язаних, а станом на 07 травня 2020 року - на загальному військовому обліку, оскільки виключений зі списків складу частини та звільнився (демобілізувався) в запас за закінченням строку контракту, тобто припинив військову службу, а тому своїм рішенням Фонд зняв з позичальника право на пільгу, перерахував платежі та вніс зміни в кредитну угоду шляхом укладення додаткової угоди, від підписання якої відповідач відмовився.
- Позичальник звернувся до суду з зустрічним позовом, посилаючись на те, що Фонд зробив перерахунок платежів, скасувавши тим самим всі пільги. На думку заявника, особливий період в Україні не закінчився, тому не підлягають нарахуванню відсотки та штрафні санкції за кредитним договором, тому просив скасувати рішення Фонду.
- Місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, в задоволенні первісного позову відмовив, посилаючись на те, що на час укладення додаткової угоди позичальник був військовослужбовцем, тобто особою, якій держава гарантувала право на використання пільг. Таке право гарантоване на весь особливий період, закон не пов'язує припинення цього права для військовослужбовців із припиненням несення військової служби.
- Разом з тим, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, частково задовольнив зустрічний позов, зазначивши про відсутність підстав для стягнення з позичальника пені за період з 27 лютого 2015 року по 01 лютого 2018 року, тобто включно із періодом після звільнення з військової служби у запас та перебування у військовому резерві.

У цій справі КЦС у складі ВС погодився із рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій і виснував про застосування статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та зазначив, що на даний час в Україні діє особливий період. Позичальник зарахований на посаду головного сержанта артилерійської батареї артилерійського дивізіону для проходження служби в оперативному резерві першої черги ВЧ А1376, тобто є резервістом, на якого поширюється дія частини п'ятнадцятої статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей».

Пільги військовослужбовцям та членам їх сімей

- Закон України від 20 травня 2014 року № 1275-VII статтю 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" доповнив пунктом 15 наступного змісту:
- Військовослужбовцям з початку і до закінчення особливого періоду, а резервістам та військовозобов'язаним – з моменту призову під час мобілізації і до закінчення особливого періоду штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються.

Закон України № 1357-IX від 30.03.2021 пункт 15 статті 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" виклав у новій редакції:

- Військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, на весь час їх призову, а військовослужбовцям під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, які перебували або перебувають безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, – штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються.

Закон України № 2459-IX від 27.07.2022 пункт 15 статті 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" доповнив словами:

"крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (житлового будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля".

Закон України № 3621-IX від 21.03.2024 пункт 15 статті 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" виклав в такій редакції:

"Військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, на весь час їх призову, а військовослужбовцям під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення чи у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, – штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються, крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (жилого будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля".

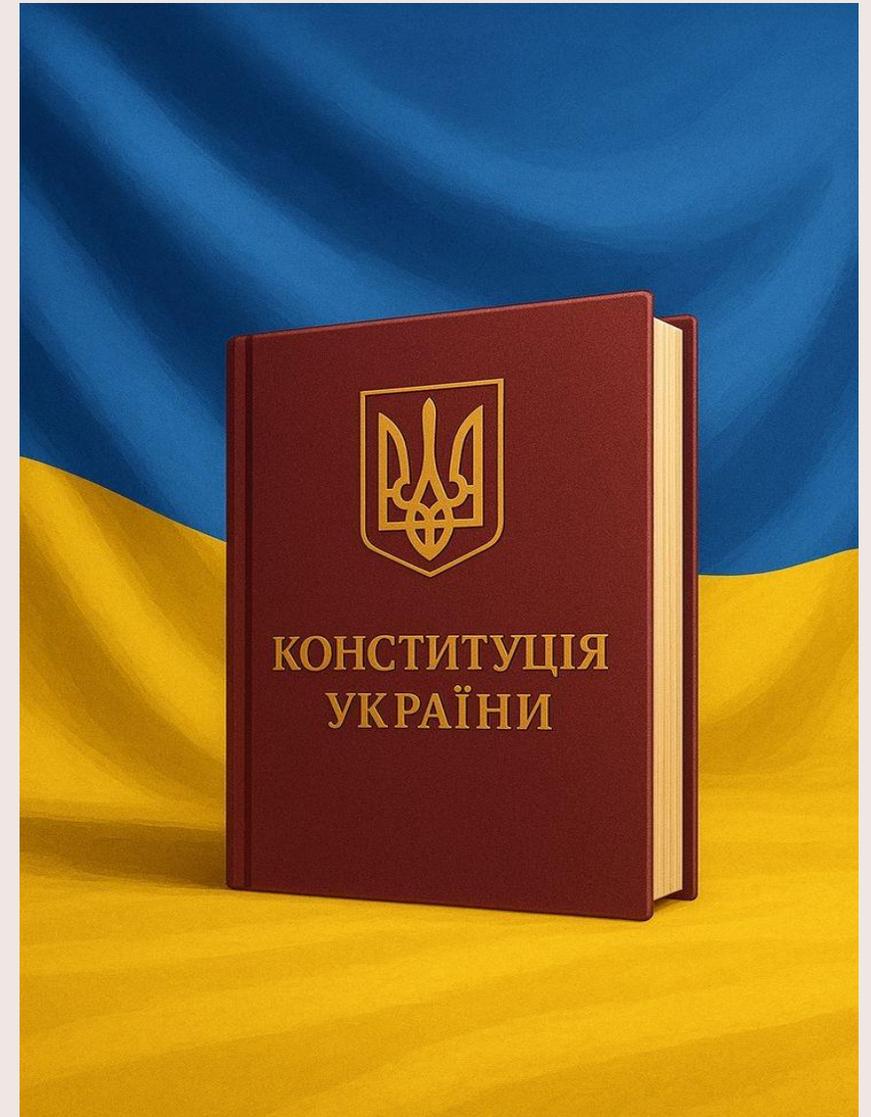
Закон України № 3633-IX від 11.04.2024 пункт 15 статті 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей" виклав в такій редакції:

"Військовослужбовцям, які були призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період на весь час їх призову, а також їх дружинам (чоловікам), а також іншим військовослужбовцям, під час дії особливого періоду, які брали або беруть участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, їх дружинам (чоловікам) – штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками, та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються, крім кредитних договорів щодо придбання майна, яке віднесено чи буде віднесено до об'єктів житлового фонду (жилого будинку, квартири, майбутнього об'єкта нерухомості, об'єкта незавершеного житлового будівництва, майнових прав на них), та/або автомобіля".

- З огляду на статтю 56 Конституції України, слід ураховувати зворотну дію закону у час під час розгляду справ за позовами про стягнення кредитної заборгованості із спеціального суб'єкта, визначеного диспозицією цієї норми права.
- Згідно з пунктом 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України

№ 2459-IX від 27.07.2022 "Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні", зміни, передбачені пунктами 1 і 3 розділу I цього Закону, застосовуються до кредитних договорів, укладених після набрання чинності цим Законом (щодо пункту 15 статті 14 Закону України "Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей"

- Закон України № 2459-IX від 27.07.2022 набрав чинності 19.08.2022 року

Старе ліквідоване - нове не створене!

- Ліквідовуючи військову юстицію 14 років тому, можновладці навряд чи бачили в перспективі реальність війни. Військові злочини у воєнний час були, є і будуть – це природна складова, і військовослужбовці, які скоїли їх, мають нести відповідальність.
- Проте, військовослужбовці та члени їх сімей мають право на захист своїх прав людини і основоположних свобод у розумінні однойменної Європейської Конвенції.
- Забезпечити справедливість у справах щодо військовослужбовців і членів їх сімей так, щоб судові рішення було зрозуміло та сприйняте і військовими, і суспільством в цілому, – завдання "із зірочкою" для українських суддів.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!